

Panboken Siltä 05 / 111

PORVOO NÄSINMÄKI

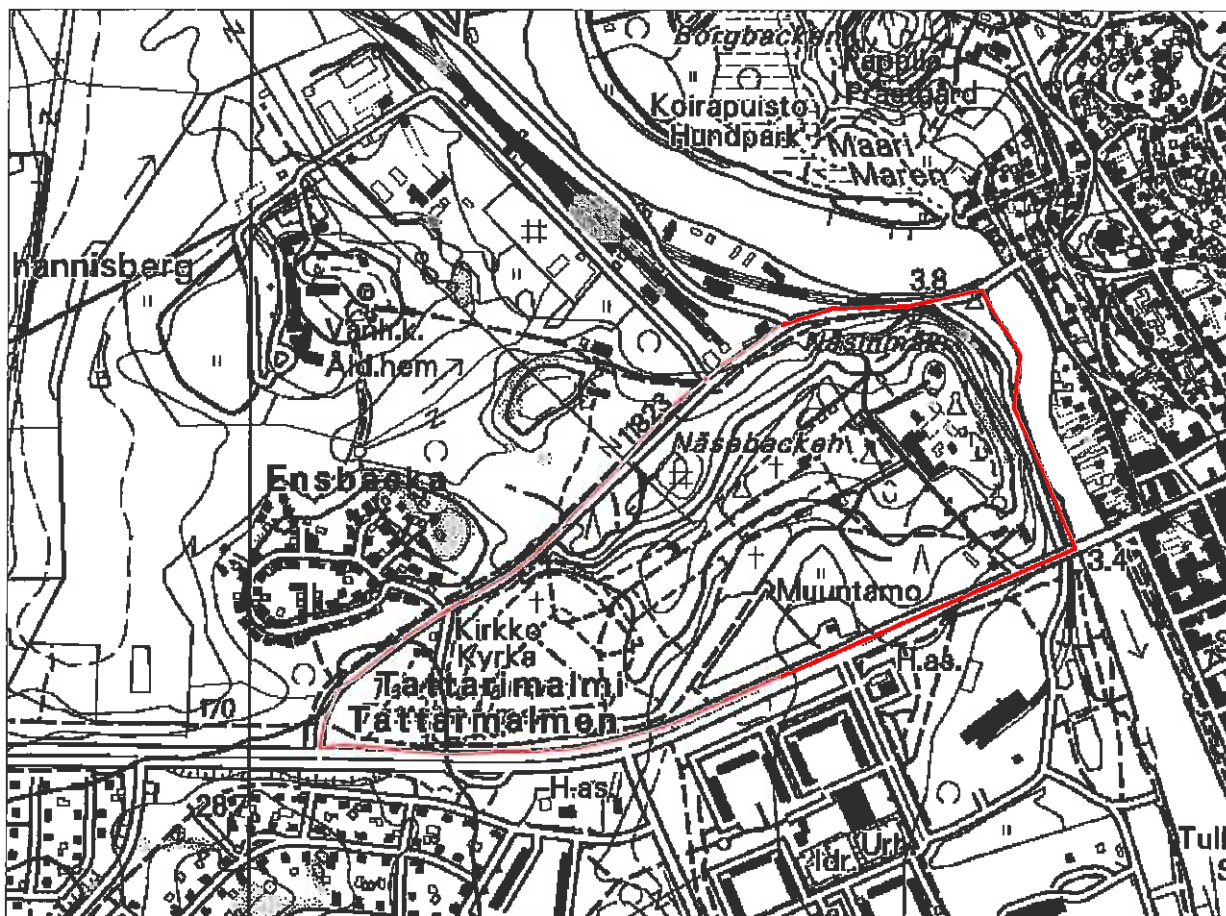
ARKEOLOGINEN INVENTOINTI

ULRIKA ROSENDAHL
2005

MUSEOVIRASTO
RAKENNUSHISTORIAN OSASTO

Inventoidun alueen sijainti

Peruskarttaote 1:10 000.
Perus CD 2002 302102

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

Tutkimuskohde:	Näsinmäki
Kunta:	Porvoo
Tutkimuksen laatu:	Arkeologinen inventointi
Ajoitus:	Keskiaika – 1900-luku
Peruskarttalehti:	302102
Yhtenäiskoordinaatit:	Y = 3 425 097 – 3 426 136 X = 6 698 499 – 6 699 140
Maanomistajat:	Porvoo kaupunki ja Porvoo seurakuntaryhmä
Tutkimuslaitos:	Museovirasto, rakennushistorian osasto
Inventoija:	HuK Ulrika Rosendahl
Kenttätyöaika:	12.-13.10.2005
Laajuus:	0,34 km²
Kustantaja:	Porvoo kaupunki, kaupunkisuunnitteluosasto
Kustannukset:	928 €

Alkuperäisen raportin säilytyspaikka: Museoviraston rakennushistorian arkisto, Helsinki

Kopiot: Porvoo museo ja Porvoo kaupunki/ Kaupunkisuunnitteluosasto

SISÄLLYS:

1. Johdanto	5
2. Näsinmäen historialliset vaiheet	6
3. Näsinmäen vaiheet maisemassa	7
Kartanon paikantaminen	7
Tiet ja polut	8
Pellot ja niityt	10
4. Muut Kenttähavainnot	11
Maastossa havaitut rakenteet	11
5. Tulokset	14
Arkeologisesti kiinnostavat alueet	14
Maanpäälliset rakenteet ja maisema	14
Hävinneet ja/tai maastossa näkymättömät rakenteet	16

- Liitteet: 1) Historialliset kartat
              2) Alueen kartta ja havainnot

TIIVISTELMÄ

Porvoon kaupungin kaupunkisuunnitteluosasto tilasi Museovirastolta syksyllä 2005 Näsinmäen alueen arkeologisen inventoinnin. Alueelle ollaan kaavoittamassa hautausmaan laajennusalueita. Inventoinnin tarkoituksena oli selvittää alueen mahdolliset historiallisen ajan muinaisjäännökset ja arkeologisesti kiinnostavat rakenteet kenttätöskentelyn ja kartta-analyysin avulla.

Näsissä on ollut asutusta keskiajalta lähtien, ja pitkäaikainen asutus on voinut muodostaa arkeologisesti ja kulttuurihistoriallisesti tärkeitä kerrostumia, joiden kautta on mahdollista tutkia alueen historiaa. Nykytietojen mukaan todennäköisin paikka entiselle asutukselle on nykyisen kartanon tonttimaan, mukaan lukien talouspihan alue. Alueen pohjoisosassakin on kiinnostava alue, josta löytyi rakennusten pohjia.

Näsinmäen maisemassa on havaittavissa monta eri kerrostumaa. Alueella voi vielä havaita vanhoja peltoalueita ja vanhaa tieverkostoa. Nykyinen rakennuskanta hautausmaan itäpuolella ryhmittyy kahteen pihapiiriin, joista toinen on kartanon pihapiiri päärakennuksineen ja toinen seurakunnan käytössä oleva talokeskittymä. Historiallisen kartta-aineiston perusteella molemmissa on ollut rakennuksia ainakin 1700-luvun lopulta lähtien.

1. JOHDANTO

Porvoon kaupungin kaupunkisuunnitteluosasto tilasi Museovirastolta syksyllä 2005 Näsinmäen alueen arkeologisen inventoinnin. Alueelle ollaan kaavoittamassa hautausmaan laajennusaluetta. Inventoinnin tarkoituksena oli selvittää alueen mahdolliset historiallisen ajan muinaisjäännökset ja arkeologisesti kiinnostavat rakenteet kenttätyöskentelyn ja kartta-analyysin avulla. Tavoitteisiin kuului myös maiseman eri ajallisten kerrostumien huomioiminen kuten esimerkiksi vanhojen teiden ja peltoalueiden paikannus maastossa. Inventoinnin suoritti HuK Ulrika Rosendahl 12.-13. lokakuuta 2005.

Näsinmäki sijaitsee Porvoonjoen länsirannalla, Porvoon vanhaa kaupunkia vastapäätä. Alueelta on näköyhteys sekä kaupunkiin että kaupungin pohjoispuolella olevalle Linnamäen linnavuorelle. Pohjoisessa alue rajautuu Vanhaan Helsingintiehen ja etelässä uuteen, 1950-luvulla rakennettuun Helsingintiehen. Alueella sijaitsee tällä hetkellä mm. Näsin hautausmaa seurakunnalle kuuluvine rakennuksineen, Näsin kartanon päärakennus, näköalaravintola Honkala sekä Mätäjärven entinen kaatopaikka. Varsinkin alueen itäpuolella maisemaa leimaavat korkeat mäet, siirtolohkareet ja mäntymetsä.

Näsinmäen itäpuolen mäntymetsä luetaan valtakunnalliseksi merkittäväksi kulttuurihistorialliseksi ympäristöksi ja hautausmaa-alue tulee kuulumaan Museoviraston uuteen esitykseen valtakunnallisesti arvokkaista rakennetuista ympäristöistä.

1. Kartta vuodesta 1652. Näsen kartano piirretty Porvoonjoen länsirannalle.

2. NÄSINMÄEN HISTORIALLISET VAIHEET

Näsin tila on ollut olemassa jo keskiajalla. Se mainitaan ensimmäisen kerran rajariidan yhteydessä vuonna 1421. (FMU nro. 1684). Vuonna 1526 Näsin tilalla asui henkilö nimeltä Henrik Skrivare, joka aateloitiin vuonna 1530 ja joka käytti myös nimeä Henrik Eriksson Risbit. Viimeistään tässä vaiheessa Näsi oli siis säteri eli aateliston edustajan asumakartano. 1500-luvun keskivaiheilla Näsin alaisuudessa oli yksitoista lampuotitilaa, ja näin ollen kartano oli Uudenmaan alueen kymmenen suurimman joukossa (Rosendahl 2003).

1700-luvun loppupuolella kartano siirtyi porvoolaisen kauppiaan, Johan Holmin omistukseen. Tämän poika, varatuomari Johan Holm, joka sai lisänimen ”Näsi-Jutte” oli Näsen omistajana melko legendaarinen paikallinen hahmo. Kartanon rakennuskanta on vanhimmilta osin peräisin Näsi-Juten aikakaudelta eli 1800-luvun alkupuolelta. (Selén 1996: 307, Allardt 1928: 205 – 212)

2. Näsinmäki 1789. F. A. von Numersin laveeraus.

Kartanon lisäksi alueella on ollut ainakin 1600-luvulta asti Sipoon tullitalo sillan kupeessa ja rannassa panimo. 1700-luvun loppupuolelta lähtien toimi mäen korkeammalla kohdalla tuulimylly (ks. esim. liite 1/9). Vuonna 1747 on A. Brucen kartan mukaan (liite 1/5) alueella sijainnut jo silloin huonossa kunnossa ollut vanha länteen suuntautunut varustus, ”*ett gammalt förfallit retranchement*”.

Seurakunnan hautausmaa siirtyi alueelle vuonna 1789. Hautausmaa on useampaan otteeseen laajentunut, ja se hallitsee tällä hetkellä suurta osaa Näsinmäen maisemasta. Poikkeuksena on alueen itäpuoli, jossa korkealta harjanteelta on suora näköyhteys kaupungille. Aluetta on käytetty 1800-luvun lopusta kansallisromanttisena metsäpuistona ja virkistyskohteena. 1900-luvun alussa rakennettiin mäen korkeammalle kohdalle näköalaravintola Honkala, silloinen ”Turisthyddan”.

1700- ja 1800-luvulla Näsi pysyi vielä yksityisomistuksessa, vaikka kaupungilla oli jo 1600-luvulta eteenpäin ollut intressejä laajentaa aluettaan Näsin suuntaan. Näsin kartanon maat siirtyivät Porvoon kaupungin omistukseen 1883 ja koko alue liitettiin kaupunkiin vuonna 1927. 1950-luvulla vedettiin Uuden Helsingintien linjaus heti Näsin päärakennuksen eteläpuolelle. Tämän jälkeen nousi kartanon entisille peltomaille uuden tien eteläpuolelle Näsin kaupunginosa kerrostaloineen. (Selén 1996: 307)

3. NÄSINMÄEN VAIHEET MAISEMASSA

Kartanon paikantaminen

Varhaisin kartta, johon Näsi on merkitty, on Porvoon kaupunkikartta vuodelta 1652 (liite1/1). Siinä Näsinmäelle on piirretty kartanon päärakennus suurin piirtein nykyiselle paikalleen. Tämän lisäksi kartassa näkyy myös tullitalo, joka on sijannut länsirannalla sillan kupeessa, sekä panimo, joka on sijannut rannassa sillan ja kartanon välissä. Luoteessa näkyy Skinnarbackan eli nykyinen Johannisbergin kartano myllyineen. Näsillä ei tämän kartan mukaan siis ollut omaa myllyä 1600-luvulla. Vuosien 1696 ja 1711 kaupunkikartoissakin Näsi on piirretty vastapäätä kaupunkia, Porvoonjoen länsirannalle (Liite 1/2-3).

Voidaan siis todeta, että 1600-luvulta eteenpäin kartano ei ole ollut kovin kaukana nykyisestä sijainnistaan. On myös mahdollista, että keskiaikainen sijainti vastaa 1600-luvun tilannetta. Kartanon tarkemmassa paikannuksessa auttavat historialliset kartat, joista ilmenevät tonttimaan ja peltoalueiden muodot. Näsinmäestä ei ole säilynyt tiluskarttoja, josta kävisi ilmi kartanon peltojen sijainnit. Sen sijaan on olemassa pitäjänkartta vuodelta 1841, joka perustuu 1700-luvun tiluskarttamittauksiin. Vertaamalla tämän kartan peltoalueita 1930-luvun tilanteeseen, jossa pellot ovat vielä kokonaisina (ennen uuden Helsingintien rakentamista), voidaan todeta, että peltojen muodot ovat hyvin samanlaisia molemmissa kartoissa. Molempien karttojen mukaan kartanon tonttimaan sijaitsee suurin piirtein samalla paikalla suhteessa peltoihin.

3. Kartanon paikantaminen. Tonttimaan esiintyminen samassa paikassa suhteessa peltoihin 1700-luvun mittauksissa ja vuoden 1937 pitäjänkartassa.

Vaikka nykyinen päärakennus ajoittunee 1830-luvulle, on kartanon 1700-luvun tonttimaa- ja pelto- maisema siis vielä havaittavissa, ainakin uuden Helsingintien pohjoispuolella. Tämä maisema voi hyvinkin olla vielä paljon vanhempi, ja tonttimaan alue on nykytietojen mukaan todennäköisin paikannus Näsin kartanon alkuperäiselle sijainnille. Rakennusten sijainti tonttimaan sisällä on kuitenkin varmasti vaihdellut paljon vuosien aikana, ja topografisista syistä on pihan painopiste luultavasti sijainnut nykyisestä päärakennuksesta länteen.

4. Kartanon entinen peltomaisema

Tiet ja polut

Näsin alueella on havaittavissa paljon uusia ja vanhoja polkuja ja umpeenkasvaneita tielinjauksia. Alueen historiallisesta kartta-aineistostakin löytyy tielinjojen mittauksia. Tielinjausten ajoittamista ja tulkittamista hankaloittaa kuitenkin kartta-aineiston epä johdonmukaisuus ja 1900-luvulla rakennetun metsäpuiston kävelypolkujen runsaus.

Vanha Helsingintien linjaus sillalta länteen ja Vanhan Hämeentien risteys on piirretty kaupunkikarttoihin vuodesta 1711 lähtien (liite 1/3). Rajankäyntikartassa vuodesta 1738 (liite 1/4) näkyy, miten Helsingintie jatkaa nykyistä linjausta länteen Mätäjärven pohjoispuolella. Sillä kohdalla, josta nykyään käännetään ortodoksikirkon parkkipaikalle, on sijainnut Gammelbackalle vievän tien risteys. Vuoden 1738 karttaan on myös piirretty tie, joka menee Mätäjärven itäpuolella Helsingintieltä Näsin pelloille ja kaksi tietä, jotka kulkevat Helsingintien suuntaisesti pellon pohjoispuolella.

5. Rajankäyntikartta vuodelta 1738.

6. Nykyisen hautausmaan ja ortodoksisirkon välissä on näkyvissä vanhan Gammelbackan tien linjaus.

Vuoden 1747 karttaan (liite 1/5) on piirretty kaksi tietä, jotka kulkevat sillan kupeesta ylös Näsimmäelle, ja niistä itäisempi haarautuu kolmeen osaan kartanon kohdalla. Kuninkaankartaston kartankin (liite 1/8) mukaan mäellä kulkee kaksi tietä kartanolle, mutta linjaukset poikkeavat hieman edellisestä kartasta. Tänä päivänä maastossa on havaittavissa useampi polku tällä alueella. Ne ovat toimineet puistopolkuina metsäpuiston aikana 1800-luvun lopusta. On kuitenkin mahdollista, että muokatut puistorakenteet ainakin osittain seuraavat vanhoja linjauksia.

7.

Näsinkiveltä, alueen näköalapaikkana käytetyltä siirtolohkareelta, joka sijaitsee heti kartanosta pohjoiseen, lähtee polku suoraan pohjoiseen, joka saattaa mahdollisesti suurin piirtein seurata 1700-luvun linjausta.

Näsinkiveltä pohjoiseen kulkeva polku saattaa seurata 1700-luvun linjausta.

Myös koillis-lounaissauntainen polku, joka pohjoisessa yhtyy edellä mainittuun polkuun ja vie nykyiseen Näsimmäentien mutkaan, voisi olla vanha linjaus. Itäisin polku, joka kulkee aivan mäen rinteessä joen suuntaisesti, ei sen sijaan ole havaittavissa historiallisessa kartta-aineistossa. Kyseessä lienee joko 1900-luvun puutarhapolku tai kartantekijöiden mukaan merkityksetön polku.

8. Vuoden 1747 (yllä) ja Kuninkaankartaston tienlinjaukset poikkeavat jokseenkin toisistaan.

Toinen tielinjaus, joka on vaikea sitoa historialliseen kartta-aineistoon, kulkee Vanhalta Helsingintieltä Vanhan Hämeentien risteyksen kohdalta ylös mäelle koillis-lounaissauntaisesti loppuen hautausmaan kiviaidan tullessa vastaan. Tämä on umpeen kasvanut, mutta selvästi havaittavissa oleva muokattu tie, jonka varressa esiintyy rakenteita, jotka olivat tulkittavissa rakennuksien jäännöksiksi. Vuoden 1841 pitäjänkartassa, joka on tehty 1700-luvun mittausten perusteella, on tähän paikkaan piirretty talo, joka ei esiinny muissa kartoissa. Mahdollisesti tie on vienyt näihin rakennuksiin ja alueen pelloille, mutta muuten sen olemassaoloa on vaikea

selittää karttojen perusteella. Kartta-aineistossa (esim. Kuninkaankartasto) on näkyvissä koillis-lounaissuuntainen tie, mutta se kulkee tätä tietä selvästi etelämpänä, nykyisen hautausmaan alueella. Helsingintie taas kulkee kartoissa selvästi alempana peltojen välissä ja Mätäjärven pohjoispuolella, joten todennäköisesti kyseessä ei ole tämän tien vanhempi linjauskaan.

9. Koillis-lounaissuuntainen tie on vaikea sitoa historialliseen kartta-aineistoon.

Pellot ja niityt

Suurin osa Näsin kartanon pelloista ja niityistä ovat jääneet Uuden Helsingintien eteläpuolelle, johon 1960-luvulla on noussut kerrostaloalue. Hautausmaan kaakkoispuolella oleva nurmikko on ainoa jäljellä oleva osa Näsin suuresta peltoalueesta. Alueella on nykyään paksut täytemaakerrokset. Alueella erityinen piirre on kiviaitojen runsaus. Kartanon 1700-luvun lopun omistaja Johan Holm eli ”Näse-Jutte” rakennutti peltajensa ympärille kilometrikaupalla kiviaitoja (Allardt 1928:209).

Vanhan Helsingintien molemmin puolin on myös sijainnut peltoa. Tien eteläpuolella nykyään oleva kevyen liikenteen väylä kulkee vanhalla peltoalueella. Mätäjärven länsipuolella, missä nykyään sijaitsee 2005 rakennettu huoltorakennus, on sijainnut kartoissa esiintyvä ”Smeds-giärdan” -niminen pelto. Sen itäpuolella sijaitsee ”Bro-Mors-Giärdan” joka esiintyy myös 1700-luvun rajariita-asiakirjoissa. Nämä pienet pellot ovat olleet kartanon torppareiden käytössä. (Allardt 1925:301-302, liite 1/4).

10. Helsingintien eteläpuolella ovat sijainneet torppareiden pellot.

4. MUUT KENTTÄHAVAINNOT

Varsinaiseen kenttätöskentelyyn oli varattu n. 1,5 työpäivää. Kenttätöskentelyn menetelmiin kuuluivat havaintojen tekeminen maastossa historiallisen kartta-aineiston pohjalla, topografisten havaintojen tekeminen, rakenteiden huomioiminen ja koekaivaminen. Porvoon kaupungin kaupunkisuunnitteluosaston maisema-arkkitehti Anne Rihniemi-Rauh ja korkeakouluharjoittelija Emilia Pollari olivat myös etukäteen tutustuneet alueeseen ja tehneet havaintoja maastossa kohdista, joihin haluttiin lisäselvitystä. Näihin kohteisiin tehtiin koekuoppia tarkoituksena selvittää kohteiden luonnetta ja mahdollisuuksien mukaan myös niiden ajoitusta.

Maastossa havaitut rakenteet

1) Epäilty rakenne siirtolohkareen vieressä.

Suuren Näsinkiven pohjoispuolella sijaitsee toinen iso siirtolohkare. Sen länsipuolella on havaittavissa suorakulmainen kuopanne. Turpeen poiston jälkeen tämä kuitenkin osoittautui luonnolliseksi kallionmuodostelmaksi. Koekuopituksessa ei tällä alueella tullut vastaan merkkejä ihmistoiminnasta. Historiallisessa karttamateriaalissa on 1700-luvulta lähtien ollut rakennuksia kartanon tonttimaan pohjoispuolellakin, mutta ne sijoittuvat todennäköisesti tästä kohdasta pohjoiseen, missä nykyäänkin on seurakunnan käytössä olevia rakennuksia. Epäiltiin myös että A. Bruce'n kartassa mainittu varustus olisi ulottunut tälle alueelle, mutta tästä rakenteesta ei tehty havaintoja maastossa.

11. Epäilty rakenne osoittautui luonnonmuodostelmaksi.

2) Kivirakenne nurmikon laidalla.

Kartanon parkkipaikalta länteen kääntyvän tien laidassa, entisellä peltomaalla, sijaitsee koillislounaissauntainen, 13,5 m pitkä, jopa 0,5 x 1 m kokoisista luonnonkivistä tehty kylmämuurattu rakenne. Rakenteen koillispäädystä on n. 3 m pitkä pienemmistä kivistä tehty jatke, joka sijaitsee 90 asteen kulmassa toiseen linjaan nähden, kääntyen luoteeseen. Noin 11 m koillispäädystä sijaitsee toinen vastaava kivimuodostelma. Puolikkaan suorakaiteen muodosta huolimatta mitään rakennukseen viittaavaa ei löytynyt rakennetta koekaivettaessa. Kahdesta koekuopasta tuli vastaan pelkätään erittäin paksu, 70-90 cm, multakerros. Kerroksesta tuli vastaan yksi pala punasavikeramiikkaa ja vähän tiiltä, mutta myös täysin resenttejä löytöjä kuten muovinpala ja moderni tehdasvalmisteen naula. Kyseessä on siis uusi, sekoittunut kerros. Yhdestä koekuopasta tuli 30 cm paksun multakerroksen jälkeen vastaan täysin puhdas hiekkamaa. Tämä kuoppa sijaitsi 11 m koillispäädystä, 90 asteinen jatkeen kohdalla.

Rakenne on tulkittavissa kiviaidan osaksi, ja jatkeet ovat todennäköisesti jälkeempään kasattuja peltokiviä. Näsin kartanon maisemia leimaa kiviaitojen runsaus. Ne on rakennettu Johan Holm nuoremman eli Näsi-Juten omistusaikana.

12. Rakenne 2 on luultavasti kiviaidan osa.

3) Kuopanteet porraskäytävällä.

Alamäessä Honkalan pohjoispuolella on polun länsipuolella havaittavissa kuopanteita. Näitä koe-kaivettaessa tuli vastaan runsaasti 1900-luvun lasijätettä, joten kyseessä on varmasti moderni jätekuoppa.

4) Mukulakivillä vuorattu kuopanne.

Vanhan Helsingintien ja hautausmaan välissä kulkee umpeenkasvanut tie (ks. lähemmin kohta "Tiet ja polut"). Sen varrella on itäpuolella havaittavissa matala kuopanne, joka on vuorattu mukulakivillä. Mukulakivien tiiviystään johtuen rakennetta oli mahdotonta kaivaa kajoamatta kiveykseen, joten kivet otettiin vain esiin. Tämän yhteydessä tuli kivien välistä kuitenkin esiin hieman tiiltä ja puhdasta savea, jonka päälle kivet todennäköisesti oli ladottu. Rakenne on todennäköisesti tulkittavissa kellarikuopaksi tai rakennuksen pohjaksi. Resentin löytöaineiston puuttuminen viittaa rakenteen vanhaan ikään, joka ei näillä tiedoilla ole kuitenkaan tarkemmin määriteltävissä.

13. Rakenne 4.

5) Kivirivi rakenne 4:n lähellä.

Viimeksi mainitusta rakenteesta n. 5 m etelään, kauempana tiestä sijaitsee alle 0,5 m kokoisista kivistä tehty rivi. Tämä liittyy jonkinlaiseen rakennukseen. Rakenteen viereen tehdystä koekuopasta tuli väritöntä astialasia.

14. Rakenne 5.

6) Rakennuksen pohja.

Aivan tien vieressä, rakenne 4:stä länteen sijaitsee n. 0,5-1 m ja sitä pienemmistä kivistä tehty n. 6 m pitkä rakenne. Kivien välissä olevasta maasta tuli runsaasti tiiltä ja laastia. Kyseessä lienee rakennuksen pohja. Ainoa kartta johon Näsinmäen tälle puolelle on piirretty rakennuksia on 1841 pitäjänkartta (jonka mittaukset ovat peräisin 1700-luvulta), jossa on skemaattinen talonpaikka peltojen vieressä.

15. Rakenne 6.

5. TULOKSET

Arkeologisesti kiinnostavat alueet

Näsissä on ollut asutusta keskiajalta lähtien, ja pitkäaikainen asutus on voinut muodostaa arkeologisesti ja kulttuurihistoriallisesti tärkeitä kerrostumia, joiden kautta on mahdollista tutkia alueen historiaa. Nykytietojen mukaan todennäköisin paikka entiselle asutukselle on nykyisen kartanon tonttimaa, mukaan lukien talouspihan alue. Tällä alueella ei pitäisi tehdä kaivutöitä ilman arkeologista valvontaa.

Topografisista syistä voi olettaa, että pihan painopiste on ollut nykyisen päärakennuksen länsipuolella. Tontin itäosassa on joelle päin viettävä jyrkkä mäki, johon on nykyistä päärakennusta varten tehty mittava terassi.

Toinen alue, jolla on arkeologista arvoa, sijaitsee umpeen kasvaneen tielinjauksen vieressä alueen pohjoisosassa (rakenteet 4-6). Nämä rakenteet ovat tulkittavissa rakennuksien pohjiksi, ja alueella lienee sijainnut jonkinlainen pihapiiri. Alueen tarkempi määrittäminen ja ajoittaminen vaatisivat lisäkaivauksia.

16. Näsen kartanon tonttimaalla on arkeologista arvoa.

Maanpäälliset rakenteet ja maisema

Näsinmäen maisemassa on havaittavissa monta eri kerrostumaa. Laaja hautausmaa hallitsee nykyään maisemaa, mutta vanhempiakin elementtejä on edelleen havaittavissa. Näsin kartanon pellot ovat vain osin havaittavissa nurmikkoalueina, mutta kartanon mittavat kiviaitaukset ovat osittain edelleen säilyneitä. Nämä Näsi-Juten aidat ovat maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita myös värikkään henkilöhistorian kannalta.

Vanhaa tieverkostoa on mahdollisesti käytetty pohjana kun metsäpuistoa rakennettiin 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Näsinmäen itälaidan harjanteella on kulkenut teitä ainakin 1700-luvulta lähtien. Alueen pohjoisosassa sijaitseva umpeen kasvanut tielinja, joka kulkee Helsingintieltä hautausmaan kiviaidalle asti, on myös huomion-arvoinen, vaikka sitä onkin vaikea sitoa historialliseen karttamateriaaliin. Sen laidalla sijaitsee rakennusjäännöksiä, ja kyseessä on selvästi muokattu, osittain maavallien reunustama tie.

Nykyinen rakennuskanta hautausmaan itäpuolella ryhmittyy kahteen pihapiiriin, joista toinen on kartanon pihapiiri päärakennuksineen ja toinen seurakunnan käytössä oleva talokeskittymä. Näistä kahdesta kartanon omalla pihapiirillä ja rakennuskannalla on selvästi kulttuurihistoriallista arvoa, mutta myös seurakunnan talojen alue on huomion-arvoinen. Seurakunnan taloista nuorimmat on rakennettu vanhalle peltomaalle, mutta vanhimmat saattavat sijaita tonttimaalla, joka on ollut käytössä 1700-luvulta lähtien. Historiallisen kartta-aineiston perusteella kartanon pihapiirin pohjoispuolellakin on ollut rakennuksia ainakin 1700-luvun lopulta lähtien.

17. Kartanon päärakennus on rakennettu terassin päälle.

18. Seurakunnan pihapiiri. Historiallisen kartta-aineiston mukaan tälläkin alueella on ollut rakennuksia 1700-luvulla.

Hävinneet ja/tai maastossa näkymättömät rakenteet

Kaikki historiallisessa karttamateriaalissa olevat ilmiöt eivät olleet löydettävissä maastosta. Porvoonjoen rannassa olevat rakenteet – tullitalon ja panimon paikka – ovat jääneet nykyisin museokäytössä olevan rautatien alle. Näsin korkeammalla kohdalla sijainneen tuulimyllyn paikka on mahdollisesti jäänyt ravintola Honkalan alle, ravintolahan rakennettiin näköalakohteeksi.

Honkalan mäen eteen länteen suunnattu varustus, joka on piirretty A. Brucen karttaan vuodesta 1747, ei ole sekään havaittavissa maastossa. Skanssin ilmoitettiin olevan jo 1700-keskivaiheilla huonossa kunnossa, joten se on mahdollisesti jo varhaisessa vaiheessa purettu pois alueelta. Kyseessä on todennäköisesti venäläinen pikkuvihan (1742-1743) aikainen kenttälinnoitus. Tiedetään että venäläisjoukot rakensivat hirsisiä varustuksia Suomeen 1700-luvun alun sotien aikana, Helsingistä on löytynyt vastaava isonvihan aikainen rakenne (Niukkanen 2002: 73-76).

Helsingissä, 3.11.2005,

Ulrika Rosendahl, HuK
Museovirasto
Rakennushistorian osasto

Kirjallisuus ja lähteet

Allardt, Anders 1925. *Borgå sockens historia* I. Helsingfors.

Allardt, Anders 1928. *Borgå sockens historia* II. Helsingfors.

FMU = Finlands medeltidsurkunder. <http://vesta.narc.fi/df/>

Niukkanen, Marianna 2002. *Sirpaleita Suurvalta-ajan Helsingistä*. Helsinki.

Rosendahl, Ulrika 2003. Nyländska sätes- och kungsgårdar från medeltid och 1500-tal. Grundutredning och inventering. Museiverket, Byggnadshistoriska avd. Opublicerad rapport.

Selén, Göran 1996. *Porvoon pitäjä kautta aikojen* I. Porvoo.

Historialliset kartat

- 1) Kaupunkikartta 1652 (Porvoon museo, kopio)
- 2) kaupunkikartta 1696 (Kostet 1995: 69)
- 3) Kaupunkikartta 1711 (Kostet 1995: 71)
- 4) Rajankäyntikartta 1738 (Porvoon museo)
- 5) A. Brucen kartta 1747 (Krigsarkivet, Tukholma, kopio MV / kuva-arkisto)
- 6) Kaupunkikartta 1792 (Jutikkala 1977)
- 7) Kuninkaankartasto 1776-1805 (Alanen & Kepsu 1989: 71)
- 8) Pitäjänkartta 1841 (perustuu 1700-luvun mittauksiin, Kansallisarkisto/ Maanmittaushallitus)
- 9) Kaupunkikartta 1843 (Iltanen 2004: 16)
- 10) Senaatinkartasto 1873 VIII 33 (Kansallisarkisto/ Maanmittaushallitus)
- 11) Pitäjänkartta 1937

Painetut lähteet:

Kostet, Juhani 1995. *Cartographia urbium Finnicae. Suomen kaupunkien kaupunkikartografia 1600-luvulla ja 1700-luvun alussa*. Rovaniemi.

Iltanen, Jussi 2004. *Urbes Finlandiae. Suomen kaupunkien historiallinen kartasto*. Porvoo.

Alanen, Timo & Kepsu Saulo 1989. *Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805*. Helsinki.

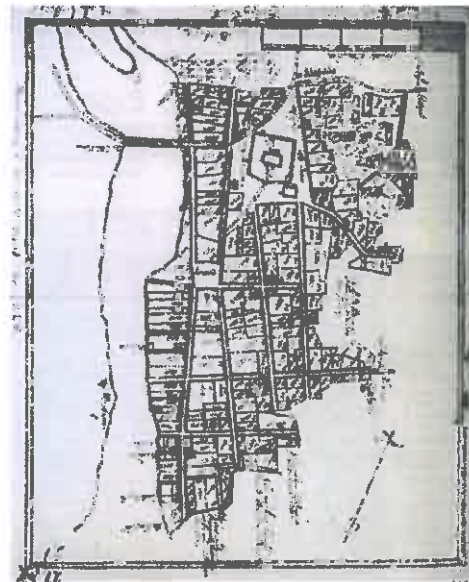
Jutikkala, Eino 1977. *Scandinavian Atlas of Historical Towns No. 2. Finland Borgå-Porvoo*. Odense.

1) Kaupunkikartta 1652

2) Kaupunkikartta 1696

3) Kaupunkikartta 1711

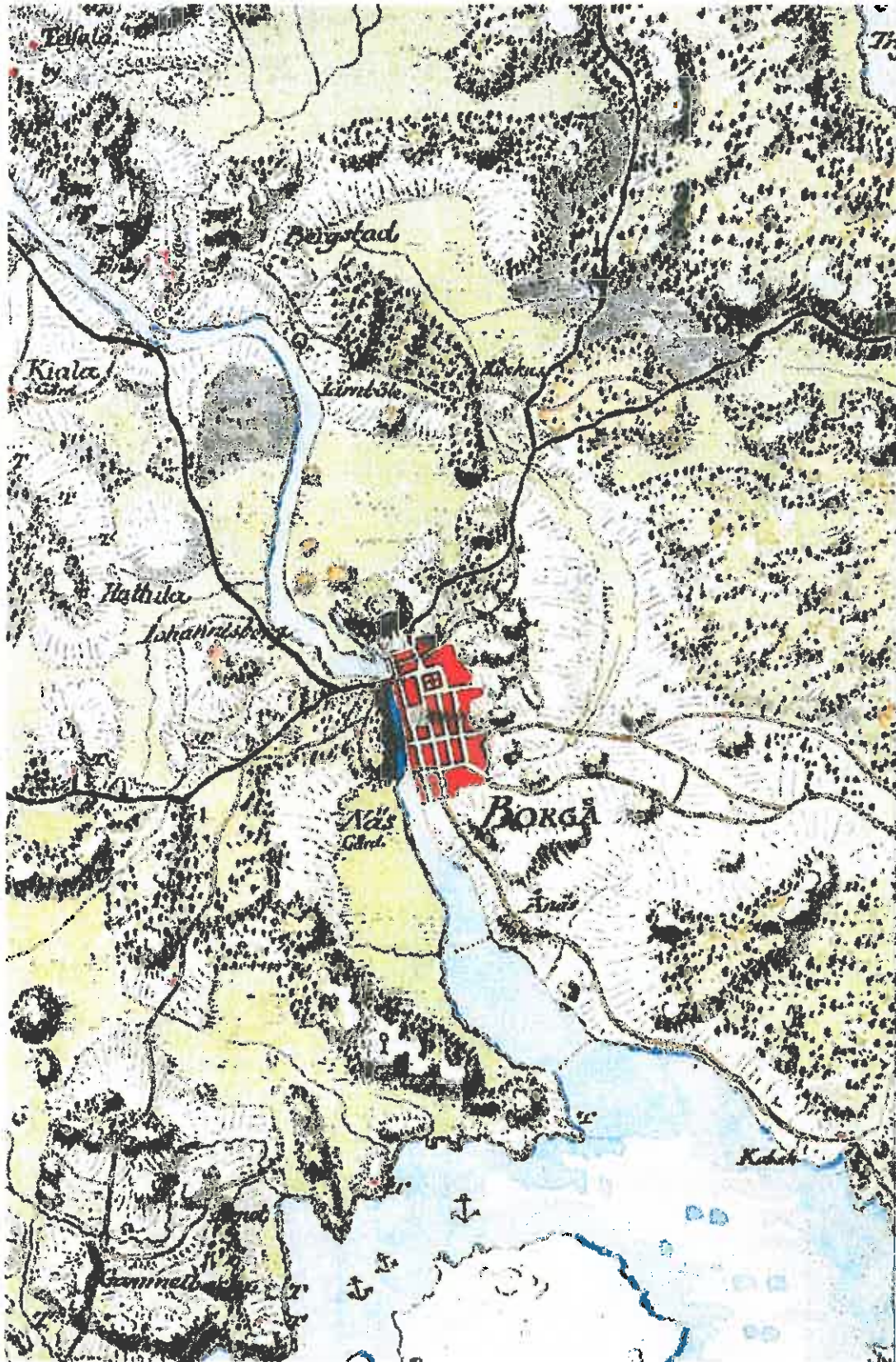

5) Kaupunkikartta 1747

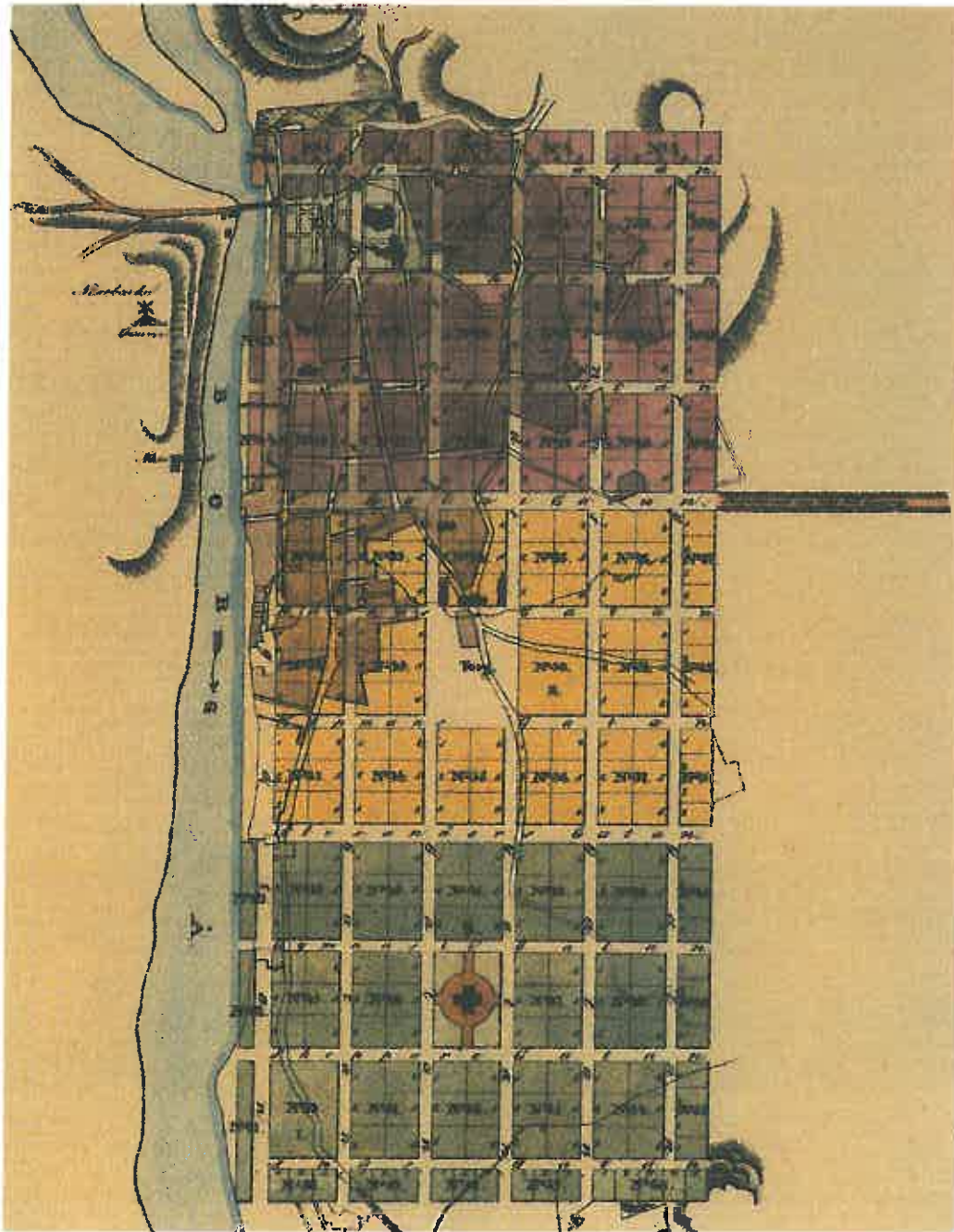
6) Kaupunkikartta 1792

7) Kuninkaankartasto 1776-1805

8) Pitäjänkartta 1841

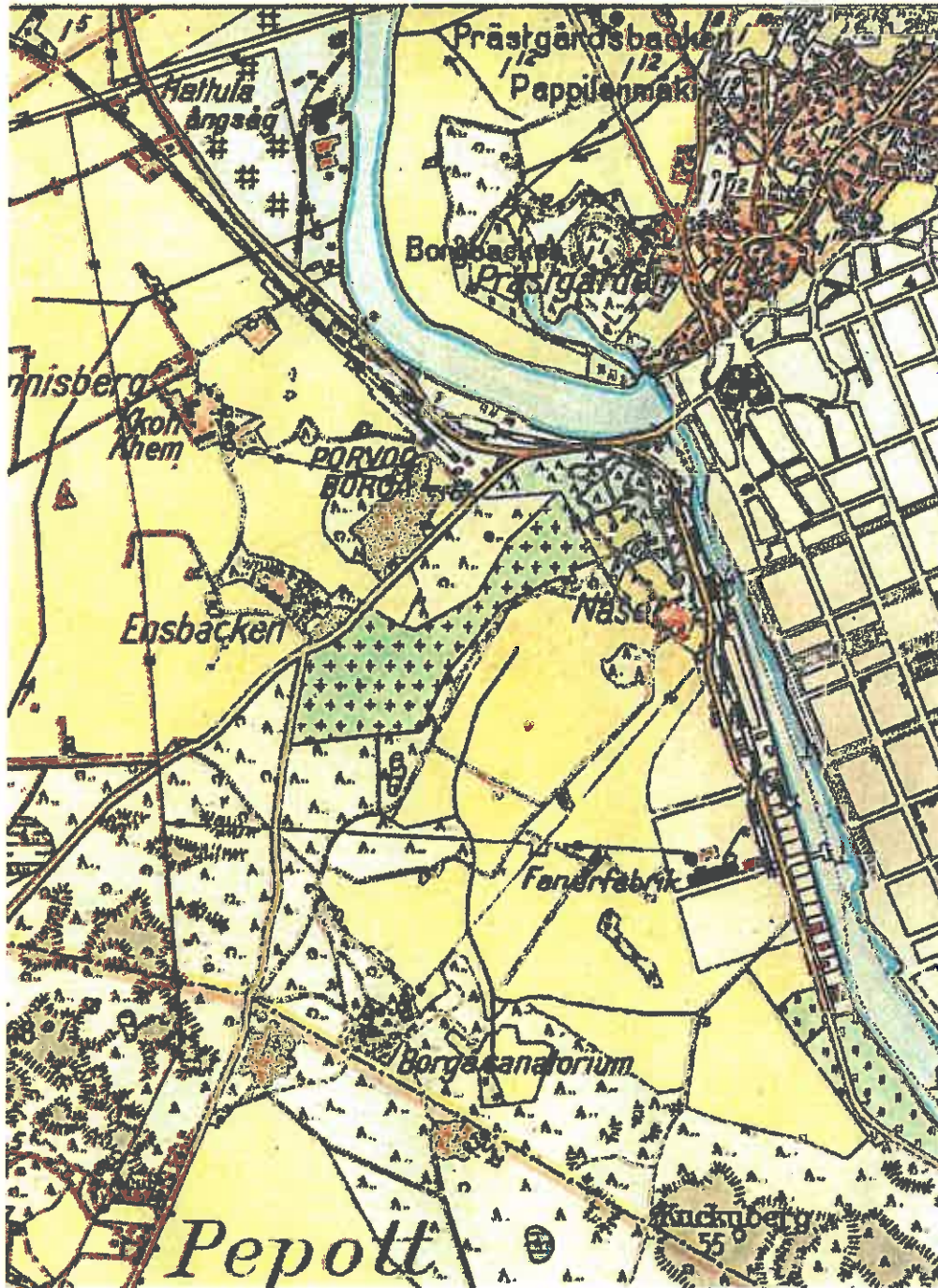

9) Kaupunkikartta 1843 (Iltanen 2004: 16)

10) Senaatinkartta 1873 VIII 33

11) Pitäjänkartta 1937

Alueen kartta ja havainnot

- 1) Rakenteet 1-3, kartanon tonttimaa, seurakunnan pihapiiri ja Näsinkiveltä pohjoiseen kulkeva tienlinjaus.
- 2) Rakenteet 4-5, umpeen kasvanut koillis-lounais suuntainen tie alueen pohjoisosassa.

Huom! Havainnot ei mitattu paikalleen maastossa.

Ei mittakaavassa.

RAKENNE 3

RAIVINTOLK HONKALA

SEURAKUNNAN PIIRAPIERI

KALLA-PENKKAUS

RAKENNE 2

RAKENNE 1

KARTANON TONTTILA

husvägen

VANHA TIENLINTU

RAKENTEET
4, 5 JA 8

Aija Begravningsbol
Uusi hautausgr

